

Klimatske promjene, uticaj na zdravlje stanovništva u BiH i uloga sestrinske profesije

Klimatske promjene mnogi vide kao trenutno najveću prijetnju ljudskom zdravlju, a njihove negativne posljedice već su vidljive i u Bosni i Hercegovini.

Očekuje se da će toplotni talasi, poplave i ekstremne vremenske prilike pogoršati uslove neophodne za zdrav život. Oni će uticati na našu okolinu, proizvodnju hrane, dostupnost vode, pa čak i sigurnost. Razmislite o potencijalnom uticaju suše, šumskih požara i gubitka biodiverziteta na naše životne uslove. A da ne spominjemo direktne efekte zagađenja zraka, zagađenja plastikom i razlivanja hemikalija koji bi mogli uticati na naše zdravlje u bliskoj budućnosti.

Zdravstveni radnici, a posebno medicinske sestre-tehničari, imaju ulogu u (i) podizanju svijesti među ugroženom populacijom, (ii) sprečavanju posljedica toplotnih valova, povećanog zagađenja zraka i (novo)nastalih bolesti (iii) uvođenju mjera koje će omogućiti stanovništvu da dobije odgovarajuću pomoć, kao što je obuka zdravstvenih radnika, posebne telefonske linije za pomoć ili čak namjenske 'klinike' u slučaju pojave opasnosti po životnu sredinu.

Procjenjuje se da zdravstveni sistem, kao cjelina, doprinosi sa 5% emisiji gasova s efektom staklene bašte. Stoga, sve prikladne mjere za dekarbonizaciju aktivnosti zdravstvenog sektora treba razmotriti i provesti bez odlaganja.

Šta nas je dovelo do ovoga? Primjer fosilnih goriva

Sagorijevanje fosilnih goriva (na primjer u industriji, drumskom saobraćaju, grijanju, proizvodnji električne energije), primarni je pokretač i zagađenja zraka i klimatskih promjena, koje se očituju u povećanju temperature, toplotnim talasima, lošem kvalitetu zraka, poplavama i sušama, promjenama u prenosivim bolestima, narušenom kvalitetu vode, nedostatku hrane, itd. Vađenje i sagorevanje fosilnih goriva ugrožavaju osnovnu misiju zdravstvenog sistema – poboljšanje zdravlja i blagostanja – stvaranjem i pogoršanjem bolesti, narušavanjem infrastrukture, povećanjem troškova i ugrožavanjem pružanja kvalitetne zdravstvene zaštite.

Koje su posljedice po zdravlje?

Mehanizmi preko kojih se utiče na zdravlje su direktni i indirektni. Potencijalni uticaj na zdravlje i dobrobit uključuje povećan broj respiratornih i kardiovaskularnih bolesti, astmu kod djece, toplotni stres i smrt, povećani broj slučajeva bolesti koje se prenose hranom, vodom i vektorima, dijabetes melitus tip 2, neželjene ishode trudnoće, gubitak sredstava za život i drugo.

Svjetska zdravstvena organizacija predviđa da će između 2030. i 2050. klimatske promjene uzrokovati oko 250.000 dodatnih smrtnih ishoda svake godine. Dok je uticaj na zdravlje primjetan kod svih u određenom stepenu, grupe koje se već smatraju ugroženim i ranjivim su najviše izložene riziku od štetnih ishoda po zdravlje i dobrobit (mala djeca, trudnice, starije osobe, osobe sa postojećim zdravstvenim problemom i invaliditetom, oni koji žive u siromaštvu).

Uticaj na zdravstveni sistem

Klimatske promjene značajno utiču i na zdravstvene sisteme. Bolnice i domovi zdravlja preuzimaju teret brige o ljudima pogođenim posljedicama po zdravlje izazvanih klimatskim promjenama. Zdravstvene ustanove bi se također mogle suočiti s poremećajima u svom radu, na primjer u obliku nestanka struje ili poplava, koji ometaju pružanje njege.

Suočavanje sa izazovom

Ovaj izazov bez presedana zahtjeva odgovor bez presedana. Bosna i Hercegovina je potpisnica Pariškog sporazuma o klimatskim promjenama (2015), koji uključuje obavezu smanjenja emisije gasova staklene bašte kako bi se „ograničio porast globalne temperature na znatno ispod 2 stepena, idealno 1,5 stepena, do 2100. godine“.

Zakoni o zdravstvenoj zaštiti i zakoni o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti u Bosni i Hercegovini obavezuju javne zdravstvene ustanove da provode preventivne mjere kojima se poboljšava opšte zdravstveno stanje.

Ove preventivne mjere odnose se, između ostalog, na zaštitu od faktora rizika koji potiču iz okoliša (zagađena voda, hrana, zrak, zemljište, prenosioci zaraznih bolesti i dr.), uključujući meteorološke i klimatske faktore.

Zdravstveni radnici mogu odigrati važnu ulogu u ublažavanju zdravstvenih posljedica klimatskih promjena.

Medicinske sestre-tehničari mogu dati snažan doprinos prilagođavanju klimatskim promjenama (smanjenju ranjivosti na štetne efekte) i njihovom ublažavanju (smanjenju ili sprječavanju emisija gasova s efektom staklene bašte) zato što:

- čine oko 60% zdravstvenih radnika. Njihov kolektivni potencijal da promijene putanju klimatskih promjena je bez premca.
- uživaju povjerenje i generalno se smatraju pristupačnim i prilagodljivim na potrebe drugih. Oni su često prvi zdravstveni radnici sa kojima se ljudi susreću kada traže zdravstvenu njegu. Sestrinstvo ima ogroman potencijal za kreiranje i širenje poruka o klimatskim promjenama.
- bliski su ljudima koji su najosjetljiviji na klimatske promjene: neotpornim ili marginaliziranim osobama.

Poziv na akciju sestrinske profesije

Međunarodno vijeće medicinskih sestara/tehničara (ICN), Evropska federacija medicinskih sestara/tehničara (EFN) i druge međunarodne organizacije pozivaju udruženja medicinskih sestara/tehničara i medicinske sestre/tehničare da u svojoj ulozi kliničara, edukatora, istraživača, rukovodilaca ili onih koji imaju uticaj na kreiranje politika :

- ➔ ugrade koncept održivosti u praksu medicinskih sestara/tehničara, kao i znanje o klimatskim promjenama u nastavne planove i programe i u kontinuiranu edukaciju medicinskih sestara/tehničara.
- ➔ u zdravstvenim ustanovama, podstiču prelazak sa trenutne velike upotrebe energije iz neobnovljivih izvora ka čistoj energiji i održivim resursima. To se može učiniti bez narušavanja kvaliteta zdravstvene zaštite.
- ➔ zagovaraju politike koje promovišu smanjenje zdravstvenog otpada i ispravno upravljanje otpadom.
- ➔ bolje planiraju radnu udaljenost medicinskih sestara/tehničara, posebno onih koje rade u zajednici ili kućnim posjetama, kako bi se drumski transport sveo na minimum.
- ➔ osnaže pojedince, porodice i zajednice da biraju zdrav način života i promijene vlastite navike. To može podrazumijevati preventivne mjere tokom toplotnih talasa; korištenje prevoza sa niskom emisijom ugljenika kao što je pješaćenje, biciklizam ili javni prijevoz, što bi povećalo fizičku aktivnost i smanjilo rizik od kardiovaskularnih bolesti, gojaznosti i dijabetesa, te ujedno smanjilo emisiju stakleničkih plinova.

Zagovornici zdravstvene zaštite bi trebali podići svijest pacijenata o "planetarnoj zdravoj ishrani" i umanjenju potrošnje proizvoda životinjskog porijekla čime bi se smanjili emisija ugljičnog monoksida, a istovremeno i nivoa zasićenih masti i konzumacije mesnih proizvoda, te učestalost kardiovaskularnih bolesti i raka crijeva.

- ➔ **sarađuju sa medijima** kako bi upoznali javnost o štetnim efektima klimatskih promjena na zdravlje i promovisali strategije njihovog ublažavanja.
- ➔ **zagovaraju održive politike** u urbanističkom planiranju, upravljanju otpadom, kontroli zagađenja, transportnim strategijama, izvorima hrane, energentima i upravljanju otpadnim vodama. To bi rezultiralo efikasnijim politikama za dobrobit ljudi i životne sredine.

„Budućnost će nas pitati: šta smo uradili?“ je konkretno i provokativno pitanje koje nas podsjeća na to kakav rizik ovo donosi za nas i našu djecu. Mnogo toga treba uraditi, i to brzo. Sestrinstvo ima i vještine i stav da se suoči sa spomenutim izazovima“.

References:

- 1) The 2022 report of the Lancet Countdown on health and climate change: health at the mercy of fossil fuels. Lancet. 2022 Nov 5; 400(10363): 1619-1654. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36306815/>
- 2) Strategija prilagodbe klimatskim promjenama i iskoemisijskog razvoja BiH za razdoblje 2020-2030, 2020
- 3) Strategija prilagođavanja na klimatske promjene niskoemisionog razvoja za Bosnu i Hercegovinu, 2013 (<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ba/CC-LAT-publish-on-WEB.pdf>)
- 4) IFMSA Policy Document: Health, Environment and Climate Change. 2018. https://ifmsa.org/wp-content/uploads/2020/04/GS_MM2020_Policy_Climate-Change-amended.pdf
- 5) Sustainable and Resilient Health Care in the Face of a Changing Climate. Annual Review of Public Health. 2023. <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev-publhealth-071421-051937>
- 6) Nursing's pivotal role in global climate action. BMJ 2021; 373 <https://www.bmj.com/content/373/bmj.n1049>
- 7) EFN Policy Statement on the Nurses' Contribution to Tackle Climate Change. 2020

www.fondacijafami.org

youtube.com/@FondacijafamiBiH/ facebook.com/FondacijafamiBiH

HUG Hôpitaux
Universitaires
Genève